

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

לקבלת גליון שבועי במייל: y.b.daskal@gmail.com
כל הזכויות שמורות ©

מס' גליון שפג

ביאור בינת החכמה על "משך חכמה"
מאת: יצחק בירך דסקל, טל: 052-7611435

בס"ד פרשת בהר – בחוקותי, תש"פ

מפרשת בהר, פיסקא כט - לה

בעניין : גאולת בית בעיר חומה

לגאול. ובספרא (פרשה ג, פרק ה, פסקא א) דריש ממכר לרבות המתנה. ובגמרא דילן (בכורות נב, ב) יליף מתשובו. ונראה לי, דדריש מאיש אל משפחתו תשובו (פסוק י), שהגם שהטעם כי לא תמכר לצמיתות אינו במתנה, שמכר הוא מחמת אונס שצריך למעות, כדאמר בפרק חזקת הבתים בבא בתרא מז, ב, ולכן הוא חוזר ביובל, כמו עבד, כיון שלא היה מרצונו, אבל הטעם שישובו בני המשפחה שייך במתנה, לכן אמר תשובו לרבות המתנה, פירוש, שהטעם שאיש אל משפחתו שייך במתנה. ודו"ק².

דמפסוק י דרשו "ואיש אל משפחתו תשובו". וכונת חז"ל היא, דהנה, הטעם שהשדה חוזרת ביובל, דכתיב (פסוק כג) "וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַּר לְצִמְתָּהּ", והטעם בזה היה נראה לומר, כיון שכל מוכר, באונס מוכר, כי צריך למעות, כמו שאמרו חז"ל בבבא בתרא (מז, ב), והוה אמינא דבמתנה אין טעם זה, ואם נותן אינה חוזרת ביובל, קא משמע לן חז"ל דיש עוד טעם מדוע חוזרת השדה ביובל "שאיש אל משפחתו תשובו", התורה רוצה שיחזרו המשפחות בחזרה, [עייין לעיל פסקא יז, מה שכתב המשך חכמה ביאור טעם זה], וטעם זה שייך גם בנותן מתנה, וזה כונת חז"ל ללמוד מאיש אל משפחתו כו', דלא התכונו שיש ריבוי בקרא ללמד על נותן מתנה, אלא הטעם שכתוב בתורה שהשדה חוזרת בגלל שישובו למשפחתם, טעם זה שייך גם במתנה, ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

² תמצית דבריו: הא דכתיב "ממכר אחיו", בא ללמד, שלא תאמר שאין השדה חוזרת ביובל מיד הגואל אלא מיד הקונה, קא משמע לן קרא "וגאל את ממכר אחיו", שגאל רק את מה שמכר אחיו, ואחיו לא מכר אלא שני תבואות, אם כן, בודאי חוזרת ביובל, כי לא גאל אלא שני תבואות, ובספרא למדו מכאן שגם הנותן מתנה חוזרת ביובל, ובגמ' דילן למדו ממקום אחר, כמבואר בפנים.

[כט]

(כה, כה) פי' מוֹפֵף אֲחִיךָ וּמִכֵּר מֵאַחֲזָתוֹ וְבָא גֹאֵל וְהִקְרִב אֵלָיו וְגֹאֵל אֶת מִמְכָר אֲחִיו:

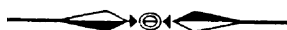
מדוע כתוב "את ממכר אחיו", הא מזה איירי

(כה, כה) וגאל את ממכר אחיו. פירוש¹, שמהגואל יוצא ביובל, ורק מה שמכר, הוא שני תבואות זה שייך להגואל, אבל, כיון שמגיע היובל, שזה לא מכר, שהרי חוזרת אליו, זה אין שייך

¹ [כט] (כה, כה) "פי' מוֹפֵף אֲחִיךָ וּמִכֵּר מֵאַחֲזָתוֹ וְבָא גֹאֵל וְהִקְרִב אֵלָיו וְגֹאֵל אֶת מִמְכָר אֲחִיו". ויש לדקדק, מה בא הכתוב ללמד באריכות הלשון "ממכר אחיו", הרי מזה איירי הכא. ומבאר המשך חכמה, דבא ללמד, שלא תאמר שמהגואל אינו יוצא ביובל אלא מהקונה בעצמו, לפיכך כתבה תורה "ממכר אחיו", דהיינו רק מה שמכר אחיו הוא גואל, ואחיו לא מכר אלא את פירות השדה, שני תבואות עד היובל, אבל גוף הקרקע נשאר של המוכר, ולכן חוזרת ביובל, וכיון שלא מכר אלא שני תבואות ממילא חוזרת השדה ביובל למוכר, זה בא הכתוב ללמד.

אבל בספרא דרשו דרשה אחרת מהא דכתיב "ממכר אחיו", וז"ל (פרשה ג, פרק ה, פסקא א) "וגאל את ממכר אחיו. לרבות את הנותן מתנה". ע"כ דאי לאו קרא הוה אמינא דדוקא אם מכר חוזרת השדה ביובל, דכתיב והארץ לא "תמכר" לצמיתות, אבל במתנה אינה חוזרת ביובל, קא משמע לן קרא דאפילו במתנה חוזרת ביובל.

אבל מה שפירשנו דבא ללמד שגם מהגואל חוזר ביובל, זה צריך לומר לפי שיטת גמ' דילן (בכורות נב, ב) דלחכמים גם מתנה חוזרת ביובל, ואמרו בגמ' מנלן שמתנה חוזרת ביובל, דכתיב "תשובו" לרבות את המתנה. וצריך ביאור, איך משמע מתשובו לרבות מתנה. והנה תרתי "תשובו" כתיבי כפרשה, בפסוק י ובפסוק יג, "(י) וְקִדְשֵׁתֶם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרִאתֶם דְּרוֹר בְּאָרְץ לְכָל יִשְׂרָאֵל יוֹבֵל הוּא תְּהִיָּה לְכֶם וְשִׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אַחֲזָתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבוּ: (יג) בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֶּה תִּשְׁבוּ אִישׁ אֶל אַחֲזָתוֹ". ונראה

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

העתידה להיות ממקרי הזמן וילדי יום. ודו"ק⁴.

❖❖❖

❖❖❖

[ל]

[לא]

(כה, כו) ואיש כי לא יהיה לו גאל והשיגה ידו ומצא פדי גאלתו:

באיזה אופן אין גואל לישראל

(בכורות נב, ב) מתני'. ואלו שאין חוזרין ביובל כו' המתנה, דברי

רבי מאיר, וחכמים אומרים המתנה כמכר.

איך יפרש רבי מאיר את הכתוב ביחזקאל, שאם נותן הנשיא מתנה לאחד מעבדיו,

חוזרת ביובל

(בכורות נב, ב) קשה⁵ לי על רבי מאיר דסובר (בכורות נב, ב)

(כה, כו) ואיש כי לא יהיה לו גואל. (תורת כהנים פרשה ג, פרק

ה, פסקא ב). וכי³ יש לך אדם בישראל כו'. ואין יכול לפרש בגר

שירש את אשתו או את אמו, דהוה ליה למכתב ואם אין לאיש

גואל, וכמו בגזל הגר (במדבר ה, ח), שאין לו מכבר כיון שהוא גר,

אבל באמרו לא יהיה לו גואל, מורה מאיזה סיבה מקריית,

[ל]

[לא]

³ [ל] (כה, כו) "ואיש כי לא יהיה לו גאל והשיגה ידו ומצא פדי גאלתו",

והקשו בתורת כהנים (פרשה ג, פרק ה, פסקא ב) וכי יש לך אדם מישראל

שאינו לו גואל, אלא הכונה היא שאין לו גואל עשיר שהשיגה ידו לגאול את

השדה. ויש לדקדק, מדוע לא תירצו בגר צדק שאין לו יורשין, ותירץ הר"ש

משאנ"ץ, דכיון דהכא איירי במכירת שדה אחוזה, וגר אין לו אחוזה בארץ

ישראל לפיכך אין לפרש בגר. ומקשה המשך חכמה מדוע לא מפרש הספרא

דאיירי בגר שנשא אשה בת ישראל, ואשתו ירשה את אביה ישראל שלא

היה לו בנים, ומתה אשת הגר וירש את אשתו מהתורה, ויש לו קרקע אחוזה

בארץ ישראל, אבל אין לו גואל מצד אביו. וכן אפשר לומר דאיירי בישראל,

שאמו מישראל ואביו גר צדק, ומת אביו ולאחר מכן מתה אמו, וירשה בנה,

ויש לו אחוזה בארץ ישראל, אבל אין לו גואל ממשפחת אביו, דמשפחת

האם אינה משפחה אלא משפחת האב.

לפיכך חולק המשך חכמה על הר"ש משאנ"ץ, ומבאר, דהטעם שלא תירצו

דאיירי בגר שאין לו קרובים, דהנה בגזל הגר כתוב (במדבר ה, ח) "ואם אין

לְאִישׁ גָּאֵל", ולשון זה משמע שמעולם לא היה לו גואל כי הוא גר, אבל

הלשון כאן "ואיש כי לא יהיה לו גאל", מורה שמאיזה סיבה מקרית ממקרי

הזמן וילידי היום אין לו גואל, ולא שמעולם לא היה לו גואל, לפיכך לא

העמידו בגר, ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

⁴ תמצית דבריו: אי אפשר לפרש שאין לו גואל דאיירי בגר,

דהלשון משמע שהוא סיבה מקרית שאין לו גואל, ולא שמעולם

לא היה לו גואל.

⁵ [לא] (בכורות נב, ב) "מתני'. ואלו שאין חוזרין ביובל כו' המתנה, דברי

ר"מ, וחכמים אומרים המתנה כמכר". ויש לדקדק בדברי רבי מאיר, איך

יפרש הכתוב ביחזקאל דמפורש שם שאם הנשיא יתן נחלתו במתנה לאחד

מעבדיו, חוזרת השדה ביובל, דכתיב (יחזקאל מו, יז) "וכי יתן מתנה

מנחלתו לאחד מעבדיו והיתה לו עד שנת הדרור ושבת לנשיא אף נחלתו

פניו להם תהיה". [בנדפס: יש טעות סופר לבניו ותוקן].

ויש ליישב, דהנה מפורש ביחזקאל דנחלת הנשיא היא מתרומת הקודש,

דכתיב (יחזקאל מה, ז) "ולנשיא מנה ומנה לתרומת הקדש ולנחלת העיר

אל פני תרומת הקדש ואל פני נחלת העיר מפאת ים ימה ומפאת קדמה

קדימה וארץ לעמות אחד החלקים מגבול ים אל גבול קדימה", ולא ניתן

לנשיא מתרומת הקודש נחלה אלא כדי להוריש לבניו אחריו, ולא לתת

מתנה לאף אחד, לפיכך חוזרת ביובל. עוד יש לפרש, דהא דכתיב ונתן

לעבדיו, אין הכונה לאחד מישראל, אלא לעבדיו ממש, והיינו עבדים

עבריים שיוצאים לחירות ביובל, לפיכך חוזרת השדה לנשיא ביובל, דלא

נתן הנשיא לעבד את השדה אלא כל זמן שהוא עבדו ולא להוציאה עמו

כשיצא לדרור.

ומצאנו כעין זה בכתובות (נד, א) דנחלקו רב ושמואל בבגדים שאדם קונה

לשכירו, האם קונה השכיר הבגדים לגמרי, או שהם שלו רק כשהוא שכירו.

אבל הכא הכל מודים שלא נתן הנשיא נחלת קרקע לעבדו מתנה אלא כל

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

א), יעויין שם, דשם פלוגתא דרב ושמואל, לכן ושבתי לנשיא. ודו"ק⁶.

[לב]

כה), כח) ואם לא מצאה ידו די השיב לו והיה ממפרו ביד הקנה אתו עד שנת היוכל ויצא ביכל ושב לאחזתו:

מדוע כתוב "ושב לאחזתו" דכבר כתוב כן ברישא

כה), כח) ויצא ביכל ושב לאחזתו. בתורת⁷ כהנים (פרשה ג, פרק

דכתיב (פרק כז, כא) "והיה השדה בצאתו ביכל קדש לה' פשדה התרם לפהן תהיה אחזתו".

לפיכך מבאר המשך חכמה, דכונת הספרא לפרש על אופן המפורש כאן בכתוב, שמכר שדה אחוזתו לקונה, ולא היה בידו לגאול, ועל זה בא הכתוב לומר, שאם הקונה הקדישה והיא ביד הקדש בזמן היוכל יוצאת למוכר, ואופן זה לא מפורש בפרשת בחוקותי, ששם מדובר בשדה אחוזה שיוצאת לכהנים, וכאן מדובר בשדה מקנה שהקדישה הקונה ללא דמים למוכר, והטעם בזה, דדוקא מקדיש שדה מקנה יוצאת לכהנים, כיון שיכול אדם להקדיש שדה אחוזתו שגופה שלו, אבל שדה מקנה אין אדם יכול להקדיש מה שאינו שלו, אלא שהוא אמינא שאף על פי כן אין הקדש יוצא ללא פדיון, קא משמע לן קרא דיוצא ללא פדיון.

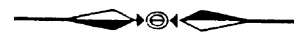
ואם תאמר דגם זה כתוב בפרשת בחוקותי, דכתיב (כז, כב-כד) "וכב) ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחזתו יקדיש לה': (כג) ויחשב לו הפהן את מקסת הערפק עד שנת היכל ונתן את הערפק ביום ההוא קדש לה': (כד) בשנת היוכל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו לאשר לו אחזת הארץ". זה אינו, דפשט הכתוב איירי שהקונה פדה מיד הקדש, כדכתיב בפסוק כג, ועל זה כתוב בפסוק כד שתצא מיד הקונה – שהקדישה ופדאה מיד הקדש – לבעלים ביובל, אבל לא איירי קרא באופן שהקונה הקדישה ולא פדאה שגם בזה יוצאת בלא פדיון ליד המוכר, וזה למדו חז"ל כאן מהכתוב.

וכן מבואר שהבינו התוס' בערכין בפשט הכתוב להלן בפרשת בחוקותי, דעל הברייתא בערכין (כו, ב) דתניא "שדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו" כתבו התוס' וז"ל "שדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. לפום ריהטא משמע, אם גאל האחר מהגזבר לפני היוכל. ורש"י פירש בפירוש חומש

דמתנה אינה כמכר, היאך יפרש קרא דיחזקאל (מו, יז) וכי יתן מתנה כו' לאחד (מבניו) [מעבדיו] והיתה לו עד שנת הדרור ושבתי לנשיא כו'. ונראה, משום דנחלת הנשיא היא מתרומת הקודש (יחזקאל מה, ז), ולא ניתן להנשיא רק על אופן זה, שיהיה לו ולבניו, אבל אין לו רשות לתת לעבדיו לעולם. ועוד אפשר, דהפירוש ושבתי לנשיא, דבשנת הדרור יוצא העבד לחירות, שלא נתן רק להעבד כל זמן שהוא עבדו [והכונה על עבד עברי ממש לא על אחד מהעם], אבל כי נפיק מיניה, לאפוקה לא יהיב ליה מתנה, וכדאמרו גבי לקיט סוף פרק נערה שנתפתתה (כתובות נד,

זמן שהוא עבדו, ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

⁶ תמצית דבריו: ויש לדקדק, איך יפרש רבי מאיר את הכתוב ביחזקאל, שאם נותן הנשיא מתנה לאחד מעבדיו, חוזרת ביובל. ויש לומר, דכיון שנחלת הנשיא באה לו מתרומת הקודש, לא נתנו לו אלא שיתן לבניו ולא לאחרים, לפיכך חוזרת ביובל. עוד יש לומר, דעבדיו הן עבדיו העבריים ממש, ולא נתנם להם אלא כל זמן שהם עבדיו ולא לאחר שיצאו לחירות.

[לב]

⁷ [לב] כה), כח) "ואם לא מצאה ידו די השיב לו והיה ממפרו ביד הקנה אתו עד שנת היוכל ויצא ביכל ושב לאחזתו" ויש לדקדק, דהנה לעיל מפורש בפרשה שבשנת היוכל חוזר המוכר לאחוזתו, וכאן כתבה תורה דין גאולת הקרקע מיד הקונה, ואם לא מצאה ידו לגאול את השדה נשאר בידו עד היוכל, אם כן הא דכתיב "ויצא ביכל ושב לאחזתו" הוא מיותר, דכבר כתוב לעיל שחוזרת ביובל, ומאי קא משמע לן קרא.

ותירצו רבותינו בתורת כהנים (פרשה ג, פרק ה, פסקא ז) וז"ל "ויצא ביובל. אף מהקדש". ולא נתבאר מה כונתם, ומה ענין הקדש לכאן. ומבאר הקרבן אהרן, שאם לא מכר את שדה אחוזתו אלא הקדישה ולא גאלה, ובא היוכל, גם כן יוצאת מיד הקדש, אלא שיש הבדל בין שדה היוצאת מהקדש לשדה היוצאת מהדיוט, דבהקדש יוצאת לכהנים כמו שמפורש בפרשת בחוקותי (כז, כא), ושדה היוצאת מהדיוט יוצאת למוכר, זה תוכן דבריו. ודבריו תמוהים מאוד, דמאי קא משמע לן קרא, הא היא פרשה מפורשת להלן

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

משמע, אם גאל האחר מהגזבר כו' אלא שעדיין היא ביד הגזבר, תצא בחנם ביוכל לבעלים הראשונים כו'. ועיין משנה למלך בזה (ערכין ד, כו), לכן קא משמע לן קרא ויצא ביוכל אף אם הוא כעת ביד ההקדש, שהקדישה הקונה, בכל זאת תצא ביוכל חנם ושב לאחוזתו. וק"ל⁸.

[לג - המשך]

חקירה: האם מקדיש שדה מקנה, לזה וגואל וגואל לחצאין

ויש⁹ לחקור לרבי שמעון (קידושין כ, ב), דדריש טעמא דאינו גואל לחצאין ואינו לזה וגואל, משום דתחזור ביוכל, איך הדין

[לג]

⁹ [לג - המשך] הנה בקידושין (כ, ב) קיימא לן, דהמקדיש שדה אחוזה יכול ללות כדי לגאול, וכן יכול לגאול לחצאין, אבל המוכר שדה אחוזה אינו יכול ללות ולגאול, ולא לגאול לחצאין. והטעם בזה מפרש רבי שמעון [על פי ביאור רש"י], דבמוכר שדה אחוזה, כיון שחוזרת ביוכל לבעליה, לפיכך החמירה תורה שלא ילוה ויגאל ולא יגאל לחצאין, כי בלאו הכי חוזרת השדה אליו ביוכל, אבל במקדיש שדה אחוזה שביובל אינה חוזרת אליו אלא יוצאת לכהנים, חסה תורה על המקדיש ואמרה שיכול ללות ולגאול וכן לגאול לחצאין. [ועל פי זה אמרו שם בסוגיא, שהמוכר בית בעיר חומה, כיון שלאחר שנה נחלט לקונה ואין המוכר יכול לגאול, דינה כבמקדיש, שיכול לגאול לחצאין וללות ולגאול].

ועל פי זה יש לחקור, מה הדין במקדיש שדה מקנה, שנתבאר בפסקא לב שביובל חוזרת שדה המקנה לבעליה בלא פדיון, האם יכול לגאול לחצאין וללות ולגאול. האם אמרינן כמו מקדיש שדה אחוזה לזה וגואל וגואל לחצאין הוא הדין שדה מקנה, או דלמא, דלפי טעמו של רבי שמעון יש לדמות מקדיש שדה מקנה למוכר שדה אחוזה, שכיון שחוזרת לבעלים אינו לזה וגואל ואינו גואל לחצאין, והוא הדין מקדיש שדה מקנה, כיון שחוזר ביוכל אינו לזה וגואל ואינו גואל לחצאין. ויש לעיין בסוגיא בקידושין כא, א בסייעתא דשמיא.

ה, פסקא ז) אף מן ההקדש. עיין מה שכתב הקרבן אהרן שיוצאת לכהנים. ובמחילה מכבוד תורתו, כוונת התורה כהנים ברור, דאם הקונה השדה הקדישה, ואינה בידו רק ביד הקדש, בכל זאת נפיק מיד ההקדש, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ומפורש לקמן פרשת בחוקותי, ששדה מקנה אם הקדישה יוצאה ביוכל, רק תמן כתיבא (כז, כב-כג) ואם את שדה מקנתו כו' יקדיש לה', וחישוב לו הכהן כו' היינו אם פדאה המקדיש, ובתריה כתיבא (פסוק כד) בשנת היובל ישוב השדה, והיינו אם פדאה המקדיש חוזרת לבעלים ביוכל כאילו לא הקדישה, אבל מיד ההקדש, היינו שלא נפדית אימא, דאינה יוצאה מההקדש בלא פדיון, וכזה כתבו תוס' בערכין דף כו, ב ד"ה שדה מקנה כו', לפום רהיטא

שלו, דאפילו לא גאלה אחר אלא שעדיין היא ביד הגזבר תצא בחנם ביוכל לבעלים הראשונים אשר לו אחוזת הארץ" עכ"ל. הנה לפי התוס' לא איירי קרא באופן שקנה שדה אחוזה והקדישה ולא פדאה, רק לפירוש רש"י הוא. [ויתכן שגם רש"י פירש כן אליבא דאמת לפי הספרא כאן]. ובאמת המשנה למלך (ערכין ד, כו) הבין מרש"י [להפך מרש"י בחומש] בערכין, דשדה מקנה שלא פדאה אינה יוצאת לבעלים ראשונים כיון שאין הקדש יוצא בלא פדיון, אבל תמה על זה, הא אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, וכן מבואר ברמב"ם שאפילו לא פדאה חוזרת לבעלים בלא פדיון.

וכיון שאין דין זה מפורש להלן בפרשת בחוקותי, לפיכך כתבה תורה כאן ושב לאחוזתו, לרבות שדה מקנה שהקדישה ולא פדאה שיוצאת ביוכל בלא פדיון, ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

⁸ **תמצית דבריו: הטעם שכתוב "ושב לאחוזתו" אף על פי שכבר כתבו כן למעלה שחוזרת לאחוזתו, מבואר בתורת כהנים, דבא ללמד, שאם לא גאל המוכר את השדה מיד הקונה, והקונה הקדישה, ולא פדאה הקונה מיד הקדש, כשיבוא היובל תצא השדה למוכר בלא פדיון, ואינו דומה לשדה אחוזה שהקדישה, שיוצאת לכהנים, דשדה מקנה שאני, שאין אדם יכול להקדיש דבר שאינו שלו, וגוף הקרקע אינו של הקונה, ולהלן בפרשת בחוקותי לא איירי באופן זה, אלא באופן שהקונה גאלה מיד הקדש, אז יוצאת ביוכל למוכר, וכאן קא משמע לן שמיד הקדש היא יוצאת, דסלקא דעתך דאינו הקדש יוצא בלא פדיון, קא משמע לן.**

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

לְצַמִּיתָת לְקִנְיָה אֶתְּוּ לְדִלְתִּיּוּ לֹא יֵצֵא בְּיָבֵל:

מדוע המוכר בית בעיר חומה אינו חוזר ביובל

(כה, כט-ל) ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה וכו'. יתכן¹¹ טעם קצת, דערי המבצר הם הערים המגינים מפני האויב ומתחזקים אם באים במצור, וכמו דאמרו ריש מגילה (ה, ב) משום מגני כו'. ולפי זה, אם היה הדין דבית בעיר מבצר חוזר ביובל, במשך חמשים שנה, הלא יתכן כי ימכר בתים הרבה, ובשנת היובל ישובו איש לאחוזתו, ויהיו כל אנשי העיר חדשים וגרים, ואינם יודעים ומכירים מוצאי ומובאי העיר, ואין להם הקשר והאיגוד, כי אינם מכירים זה את זה, ולא יוכלו להתחזק, לכן נתנה התורה

ומאוחדים יחד, וכן להכיר היטב את כל מבואי העיר, לפיכך חששה תורה, שאם ימוכר עיר חומה ותחזור ביובל, ימכרו הרבה אנשים בתים בעיר חומה, וביובל יחזרו בעליהם לבתים לאחר חמישים שנות ניתוק מהעיר, ולא יהיה קשר ואיגוד ביניהם, ולא יכירו את מבואי העיר ולא יוכלו להתחזק נגד האויב, לפיכך המוכר בית בעיר חומה אינה חוזרת ביובל. וכיון שאינה חוזרת ביובל, נתנה תורה זמן שנה לגאול, ואם לא יגאל יוחלט.

ועל פי זה יתבאר לנו כונת הספרי. דהנה על הכתוב (דברים כג, טז-יז) "טז) לא תסגיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו אֲשֶׁר יִצְעַל אֵלָיִךְ מֵעַם אֲדֹנָיו: (יז) עִמָּךְ יֵשֶׁב בְּקִרְבְּךָ בְּמִקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ בְּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנֵנּוּ", איתא בספרי (כי תצא, פיסקא רנט) וז"ל "יז) עמך ישב, ולא בעיר עצמו. בקרבך, ולא בספר" ע"כ. הנה הוקשה לספרי מדוע כתוב "עמך" "בקרבך", די לכתוב "ישב במקום כו", ומבאר ד"עמך" בא ללמד שישב בעיר עצמה. ו"בקרבך" ולא בספר. ולא מבואר כונת הספרי, ומה הטעם בזה.

ולאור המבואר אתי שפיר, דמה שאמרו ולא בעיר, הכונה עיר חומה. וספר, הוא העיר הקרובה לאויב, ושניהם מפני הסכנה שלא יתחברו לגויים ולצר ולאויב, לכן אם ישב בעיר חומה שהיא מגינה מפני האויב, אם יתחבר אליהם, יש לחשוש שישתף עמהם פעולה נגדך, וכן לא בספר, והיא העיר העומדת סמוך לגבול. ולכן אמרו חז"ל (עירובין מה, א) שגויים הבאים להלחם עם ישראל בספר, אפילו שבאו על עסקי קש ותבין ולא על נפשות מחללין עליהם את השבת, כיון שהיא סמוכה לגבול, ושמה ילכדוה, ומשם תהא הארץ נוחה להכבש (רש"י), מה שאין כן בעיר שאינה סמוכה לספר אין מחללין את השבת אלא אם כן באו על עסקי נפשות. וזה ביאור מושכל. ומבואר בסייעתא דשמיא.

במקדיש שדה מקנה שחוזרת ביובל, אם גואלה לחצאין, או דילמא בזה שוה הקדש להדיוט, כמו בהדיוט אינו לוח ואינו גואל, כך בהקדש, שבלאו הכי תחזור לבעלים. והדבר צריך ביאור בסוגיא דקידושין כא. ודו"ק¹⁰.

[לד]

(כה, כט-ל) - (כט) ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד תם שנת ממכרו ימים תהיה גאלתו: (ל) ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה וקם הבית אֲשֶׁר בְּעִיר אֲשֶׁר לא לו חמה

¹⁰ תמצית דבריו: יש לחקור, האם מקדיש שדה מקנה, לוח וגואל וגואל לחצאין. האם דינו כמקדיש שדה אחוזה, דלוח וגואל וגואל לחצאין. או דלמא דומה למוכר שדה אחוזה, דאינו לוח וגואל ואינו גואל לחצאין. דמצד אחד הוא הקדש, ומצד שני הוא דומה למוכר שדה אחוזה, שחוזר ביובל לבעלים.

[לד]

¹¹ [לד] (כה, כט-ל) "כט) ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד תם שנת ממכרו ימים תהיה גאלתו: (ל) ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה וקם הבית אֲשֶׁר בְּעִיר אֲשֶׁר לא לו חמה לְצַמִּיתָת לְקִנְיָה אֶתְּוּ לְדִלְתִּיּוּ לֹא יֵצֵא בְּיָבֵל". ויש לתת טעם, מדוע אמרה תורה שמוכר בית בעיר חומה יהיה חלוט לקונה ולא יחזור לבעלים, מאי שנא משדה אחוזה שחוזרת ביובל. ועוד, אם לא חוזרת ביובל מדוע נתנה תורה שנה להחזרת הבית. והוא פלא גדול.

ונותן המשך חכמה טעם מושכל בזה, דהנה עיר חומה היא עיר מבצר, שהם הערים שמגינים מפני האויב ומתחזקים אם באים במצור, וכן מוכח במסכת מגילה (ה, ב) דאמרו דאולי טבריה שאין לו חומה דינה כמוקף לענין קריאת מגילה בט"ו, כיון שהיא דומה לעיר חומה, שכמו עיר חומה מוגנת, גם טבריה מוגנת על ידי הים, מוכח שעיקר הייחודיות של עיר חומה היא מוגנת ומגינה מפני האויב.

וכידוע כדי לעמוד מול האויב צריכים כל אנשי העיר להיות מאוגדים

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

כמה פעמים חסר בלשון המקרא בית השימוש, כמו (שמות כ, יא) כי ששת ימים עשה ה' את השמים, שלפי הפשט צריך להיות כי בששת ימים, וכיוצא בזה רבות, ולפי זה צריך להיות וקם הבית אשר בעיר, אשר [קאי גם כן על הבית] לא בחומה, לצמיתות. וזה כרבי יהודה בשלהי ערכין (לג, א) בית הבנוי בחומה, רבי יהודה אומר אינן כבתי ערי חומה, וזה פשוט. והתורת כהנים יליף מהקרי, עיין שם¹⁴.

השימוש, וכך דרך המקראות בהרבה מקומות. ולפי זה, גם הכתיב יש לו משמעות, דבא לומר שדוקא בית שלא בנוי בחומה נחלט לצמיתות. וכך פירוש הכתוב, "וקם הבית אשר בעיר", ואשר עולה גם על הבית, "אשר לא ב-חומה" לצמיתות, וזה כשיטת רבי יהודה שבית שבנוי בחומה אינו נחשב כמוכר בית בעיר חומה.

אבל בתורת כהנים איתא בלשון זה (פרשה ד, פרק ה, פסקא ז) "ז" אשר לו חומה. פרט לבית הבנוי בחומה דברי ר' יהודה, רבי שמעון אומר, כותל החיצון היא חומתן" ע"כ. ומשמע שדורש מהקרי, דסובר רבי יהודה, שחומה החיצונית של העיר, אין לה לבריה שם חומה רק עם החומה הפנימית, לכן בית הבנוי בחומה אין לו חומה, כי חסר לו הקיר הפנימי, ועל זה חולק רבי שמעון ואומר שכותל החיצון הוא חומתן. [ואף על פי שמחלוקתן היא בערכין (שם), אבל לא מבואר שם מנין, אבל בתורת כהנים הביאו הכתוב "אשר לו חומה", מוכח, דילפינן ליה מהקרי. וכונת המשך חכמה לומר, דלפי המשנה שלא הביאה מקור זה, אפשר שדרשו ליה מהכתוב]. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

¹⁴ תמצית דבריו: מהכתוב "אשר לא חומה", יש ללמוד, שבית הבנוי בחומה עצמה אין לו דין בית בעיר חומה. דכך תפרש את הכתוב: "אשר לא ב-חומה", שהבית לא בנוי בחומה עצמה אלא תוך העיר. ואף על פי שחסר ב"ת השימוש, כך הוא דרך המקראות בהרבה מקומות לחסר ב"ת השימוש.

זמן שנה ואם לא יגאל, יוחלט. ומזה דריש הספרי פרשת תצא סימן רנט, עמד ישב, ולא בעיר עצמה. פירוש, בעיר המוקפת חומה. בקרבך, ולא בספר. פירוש, שניהם מפני הסכנה, שלא יתחברו לגוים, לצר ולאויב, וכמו שאמרו (עירובין מה, א) ובעיר הסמוכה לספר, אפילו באו על עסקי קש ותבן מחללין השבת. וזה מושכל¹².

[לה]

(כה, ל) ואם לא יגאל עד מלאות לו שנה תמימה וקם הבית אשר בעיר אשר לא יגאל עד מלאות לו חמה לצמיתות לקנה אתו לדירתו לא יצא ב"ב: מדרשים מהכתוב "אשר לא חומה"

מה דורשים מהכתוב "אשר לא חומה"

(כה, ל) וקם הבית אשר בעיר אשר לא חומה לצמיתות כו'. הנה¹³

¹² תמצית דבריו: אפשר לומר, שהטעם שהמוכר בית בעיר חומה אינו חוזר ביובל, כיון שערי חומה הם ערי מבצר, והם מגינים על המדינה, ואם יחזרו ביובל ימכרו הרבה בתים, ולאחר חמישים שנה יחזרו הבעלים או היורשים, ולא יכירו זה את זה, ולא יהיה איגוד ואיחוד בין התושבים, ולא ידעו מוצאי ומבואי העיר, ותהא קלה להכבש על ידי האויבים.

[לה]

¹³ [לה] (כה, ל) "ואם לא יגאל עד מלאות לו שנה תמימה וקם הבית אשר בעיר אשר לא יגאל עד מלאות לו חמה לצמיתות לקנה אתו לדירתו לא יצא ב"ב" ע"כ. הנה הכתיב הוא "לא חומה", והקרי הוא "לו חומה". ויש לתת טעם מה נלמד מהכתוב.

ומבאר המשך חכמה, דהנה רבי יהודה סובר בערכין (לב, א) דבית הבנוי בתוך החומה אין לו דין של בית בעיר חומה, כי אין לו חומה שהוא בנוי בתוך החומה, ורק בית הבנוי מחוץ לחומה בתוך העיר דינו כבית בעיר חומה. ויש לומר דזה נלמד מהכתוב. דהנה, בהרבה מקומות חסר ב"ת השימוש בלשון הכתוב, כגון הא דכתיב (שמות כ, יא. לא, יז) "כי ששת ימים עשה ה' את השמים", דהיה לכתוב "כי בששת ימים", אבל חסר ב"ת